

Лариса М. Сатир
**ІННОВАЦІЙНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМАТИКУ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ:
ГАЛУЗЕВО-СЕКТОРАЛЬНИЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИЙ РІВНІ**

У статті представлено інноваційний погляд на проблематику та основні засоби забезпечення економічної безпеки в Україні. З позиції галузево-секторального та регіонального рівнів проведено дослідження труднощів забезпечення економічної безпеки в розрізі міських поселень та сільської місцевості, зокрема в сільському господарстві, промисловості, будівництві та капітальних інвестиціях упродовж 2011–2014 років. Описано системні ризики, що впливають на забезпечення економічної безпеки малих міст та урбанізованих агропромислових сіл. Обґрунтовано вибір пріоритетних напрямів забезпечення їх економічної безпеки в Україні.

Ключові слова: економічна безпека; галузеві особливості; системні ризики; урбанізація.

Табл. 8. Літ. 11.

Лариса М. Сатыр
**ИННОВАЦИОННЫЙ ВЗГЛЯД НА ПРОБЛЕМАТИКУ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ
В УКРАИНЕ: ОТРАСЛЕВО-СЕКТОРНЫЙ
И РЕГИОНАЛЬНЫЙ УРОВНИ**

В статье представлен инновационный взгляд на проблематику и основные средства обеспечения экономической безопасности в Украине. С позиции отраслево-секторного и регионального уровней проведено исследование трудностей обеспечения экономической безопасности в разрезе городских поселений и сельской местности, в частности в сельском хозяйстве, промышленности, строительстве и капитальных инвестициях на протяжении 2011–2014 годов. Определены системные риски, влияющие на обеспечение экономической безопасности малых городов и урбанизированных агропромышленных сел. Обоснован выбор приоритетных направлений обеспечения их экономической безопасности в Украине.

Ключевые слова: экономическая безопасность; отраслевые особенности; системные риски; урбанизация.

Larysa M. Satyr¹
**INNOVATIVE VIEW ON THE PROBLEMS OF ECONOMIC
SECURITY PROVISION IN UKRAINE: BRANCH-SECTORAL
AND REGIONAL LEVELS**

The article presents an innovative view on the problems and ways of providing economic security in Ukraine. At the branch-sectoral and regional levels difficulties with economic security provision are studied in particular for agriculture, industry, building and capital investments during 2011–2014. System risks affecting economic security of small cities and urbanized agroindustrial villages are explained. The choice of priority directions in providing economic security in Ukraine is grounded.

Keywords: economic security; branch features; system risks; urbanization.

Постановка проблеми. Негативні тенденції ринкової трансформації та їх вплив на поточний стан і подальший розвиток галузей та секторів економіки України, зокрема з позиції забезпечення їх економічної безпеки, визначають

¹ Bila Tserkva National Agrarian University, Ukraine.

актуальність даного дослідження. Аналітичний підхід до оцінювання галузевих особливостей економічної безпеки в кожній галузі та секторі економіки надає можливість оцінити допустимий рівень безпеки чи небезпеки через систему наявних індикаторів. Зміна ж регіональної конфігурації, зумовлює, по-перше, необхідність появи на мікрорівні т.зв. нових центрів економічного розвитку, а по-друге, поступове збільшення кількості населення в малих містах або урбанізованих селах, тим самим спричиняючи ряд нових проблем та супутніх системних ризиків, що впливають на забезпечення їх економічної безпеки. У цьому контексті авторський погляд на проблематику забезпечення економічної безпеки в Україні у двох площинах – галузево-секторальній та регіональній – є інноваційним та актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Чимало науковців-дослідників з різних сторін оглядали проблематику забезпечення економічної безпеки в Україні, зокрема: теоретично-дослідницької (О.В. Шабінський [10]); з елементами моделювання (Ю.В. Ільїн [5]); дуже цікавих, проте вузько-спектральних (Н.І. Райтер [8], Н.Я. Юрків [11]); з елементами аналітики (Т.Г. Васильців [2], Д.І. Олійник [3]) тощо. Дослідження цих науковців найбільшим чином, поряд з багатьма іншими, вплинули на формулювання власного бачення проблематики даної статті, яка спирається на офіційні дані Державної служби статистики України [1], неофіційні – з платформи «LiveJournal» [7], а також рейтинг енергоефективності України [9].

Метою дослідження є виявлення проблеми та аналіз індикаторів економічної безпеки в Україні як на галузево-секторальному, так і регіональному рівнях. Для реалізації мети поставлено та вирішено такі завдання:

- огляд окремих галузей та секторів економіки України, аналіз базових індикаторів безпеки та їх впливу на забезпечення безпеки в Україні, в т.ч. у регіональному розрізі в сільському господарстві, промисловості, будівництві та сфері капітальних інвестицій, транспорті, торгівлі та споживчих послуг, а також у соціальній сфері;

- на мікрорівні – в розрізі окремих областей оцінити вплив системних ризиків та запропонувати напрями забезпечення економічної безпеки малих міст та урбанізованих агропромислових сіл.

Основні результати дослідження. У галузево-секторальному вимірі має місце певна зміна важливості та наявності передумов і визначників (індикаторів) економічної безпеки підприємництва. Наявність змін у системі економічної безпеки підприємництва в галузевому аспекті є суттєвим фактором, оскільки саме галузеві пріоритети економічного розвитку регіону (зокрема реального сектору економіки) мають безпосередній вплив на систему економічної безпеки підприємництва того чи іншого регіону, а на регіональному – є похідними від них [2, 106]. З цієї причини ми не розмежуємо питання, які вивчалися, оскільки аналіз лише галузей (секторів) економіки України, без ранжування їх за областями, міськими поселеннями та сільською місцевістю, був би однобічним та спрощеним.

Попри те, вважаємо, що чимало об'єктів системи економічної безпеки підприємництва на галузево-секторальному рівні є типовими для більшості як галузей, так і секторів економіки, проте дуже суттєво при цьому змінюються

пріоритетні індикатори економічної безпеки. Наприклад, якщо для підприємств агропромислової сфери – це зменшення можливих ризиків втрати врожаю, продовольства, то для промислових підприємств – забезпечення доступу до ресурсів, матеріально-технічної бази, пріоритетність розташування поблизу джерел сировини з одного боку, а з іншого – до ринків збуту; для підприємств сфери будівництва – зміцнення економіки та збільшення платоспроможного попиту з боку населення і держави; для підприємств, що працюють у сфері торгівлі та сфері послуг, індикатором економічної безпеки виступає конкурентоспроможність, особливості задоволення попиту населення локально, в певній місцевості тощо.

Тому кожна галузь чи сектор, в т.ч. у розрізі областей, має свої особливі пріоритети та індикатори економічної безпеки. У цьому контексті окремі з них пропонуємо розглянути детальніше, з позиції особливостей та основних засобів забезпечення системи економічної безпеки підприємництва.

1. Сільське господарство як первинний реальний сектор економіки України.

Галузі сільського господарства варто приділити визначальну роль, як пріоритетній галузі реального сектору економіки, що значною мірою впливає на продовольчу безпеку України, як зазначалося вище. Перелік індикаторів економічної безпеки та інші галузеві особливості представлено у табл. 1.

Таблиця 1. Галузеві особливості системи економічної безпеки сільськогосподарського підприємництва*

№	Функціональні особливості безпеки	Основні засоби забезпечення безпеки	Особливості форм фінансування заходів	Пріоритетні індикатори безпеки
1	Зайнятість сільського населення	Податкова політика	Пільгові фінансово-кредитні ресурси та доступ до природних ресурсів	Інтегральні показники розвитку галузей засобів виробництва для АПК
2	Соціально-економічний розвиток сільських територій	Фінансово-кредитна політика	Страховання можливих ризиків	Рівень індустріалізації та інтенсифікації сільського господарства, а також розвиток виробничої інфраструктури

* згруповано за даними [2, 111; 11, 169–170].

Пропонуємо розглянути окремі зведені показники економічної безпеки сільськогосподарських підприємств у період 2009–2014 рр. (табл. 2), відмічаємо стійку тенденцію до зростання відсоткового співвідношення щорічних показників індексів обсягу виробництва, показників продуктивності праці, а також рентабельності сільськогосподарського виробництва (за винятком суттєвого зменшення цього показника у 2013 р. порівняно з 2012 р. – на 9,3 в.п.).

Результати аналізу наводять на думку про визначальний вплив політичної складової на забезпечення економічної безпеки України. Тому виникає логічне запитання: «Чи не несе суттєвої загрози для продовольчої безпеки анексія АР Криму, неврахування показників сільськогосподарського виробництва частини зони проведення антитерористичної операції?». Пропонуємо розглянути статистичні дані, що частково дають відповідь на це питання (табл. 3).

Таблиця 2. Зведені показники економічної безпеки сільського господарства [1]

Роки	Індекси обсягу виробництва продукції сільськогосподарського призначення усіх категорій господарств, % до попереднього року			Продуктивність праці в сільськогосподарських підприємствах, % до попереднього року			Рентабельність сільськогосподарського виробництва		
	продукція сільськогосподарського виробництва	у тому числі		сільськогосподарське виробництво	у тому числі		Продукція сільськогосподарського виробництва	у тому числі	
		продукція рослинництва	продукція тваринництва		рослинництво	тваринництво		продукція рослинництва	продукція тваринництва
2009	98,2	95,3	104,2	103,1	97,4	122,9	13,8	16,9	5,5
2010	98,5	95,9	103,4	101,0	96,3	114,5	21,1	26,7	7,8
2011	119,9	130,4	101,3	124,5	128,1	114,1	27,0	32,3	13,0
2012	95,5	91,9	103,9	96,6	90,9	115,4	20,5	22,3	14,3
2013	113,3	117,9	104,0	126,0	130,0	115,4	11,2	11,1	11,3
2014*	102,2	103,2	99,7	109,1	108,2	111,6	25,8	29,2	13,4

* Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Таблиця 3. Аналіз зміни обсягів виробництва деяких видів сільськогосподарської продукції в Україні у зв'язку з анексією АР Крим*

Показники	2013 р. з урахуванням обсягів виробництва АР Крим	2014 р. без урахування обсягів виробництва АР Крим	2014 р. до 2013 р., %
Вироблено овочів, тис. т	9872,6	9637,5	97,6
в т.ч. на 1 особу, кг	217	224	103,2
Вироблено плодів та ягід, тис. т	2295,3	1999,1	87,1
в т.ч. на 1 особу, кг	50,0	46,0	92,0
Вироблено свинини, тис. т	748,3	742,6	99,2
в т.ч. на 1 особу, кг	16,4	16,8	102,4
Вироблено м'яса птиці, тис. т	1168,3	1164,7	99,7
в т.ч. на 1 особу, кг	25,7	27,0	105,1

* згруповано за даними [1; 8, 61].

Статистичний аналіз зміни обсягів виробництва тих видів продукції, на яких спеціалізується сільське господарство АР Крим (капуста, огірки, цибуля тощо) та продукції свинарства і м'ясного птахівництва показав, що у зв'язку з анексією обсяги їх виробництва зменшились незначно, тоді як забезпечення населення України основними видами плодів та ягід відображає стійку тенденцію до зменшення, зокрема: на 1/3 зерняткових плодів, на 1/4 винограду та

кісточкових плодів, виробництва ягід на 2,6% [1], виробництво яких з розрахунку на 1 особу зменшилось на 4 кг, або 8%.

Відзначимо, що активна податкова політика і фінансово-кредитні умови функціонування АПК в Україні [5; 11] є чи не основними, визначальними засобами, що впливають на забезпечення економічної безпеки сільськогосподарських підприємств.

2. Промисловість як сектор реальної економіки України. Промисловість є однією з найважливіших галузей економіки, оскільки визначає рівень розвитку продуктивних сил суспільства, характеризує рівень розвитку індустрії, що забезпечує всі суспільні потреби у промисловій продукції. Рівень зайнятості у промисловості визначає тип технологічного прогресу суспільства (постіндустріальний, індустріальний чи аграрно-сировинний), що має вплив як на галузеву структуру економіки, так і характер економічної безпеки держави загалом.

Тому до базових індикаторів економічної безпеки підприємництва у промисловості відносимо структуру промислового виробництва, енергомісткість продукції, також можна досліджувати коефіцієнт морального і фізичного зносу основних засобів; рівень кваліфікації працівників тощо [2, 108–109].

З огляду на зазначене вище пропонуємо дослідити окремі показники економічної безпеки промислової галузі України (табл. 4).

Таблиця 4. Пріоритетні індикатори економічної безпеки промислової галузі України у 2011–2014 рр. [1]

№	Індикатор економічної безпеки	Роки			
		2011	2012	2013	2014
1	<i>Відображення структури промислового виробництва через динаміку індексів промислової продукції за видами діяльності, у % до попереднього року</i>				
1.1	Промисловість загалом	108,0	99,5	95,7	89,9
1.2	Добувна промисловість та розроблення кар'єрів	108,8	99,1	95,3	89,3
1.3	Переробна промисловість	109,6	98,0	92,9	90,7
1.4	Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	103,6	102,0	98,6	93,4
2	<i>Споживання енергетичних матеріалів та продуктів перероблення нафти, млн. т</i>				
2.1	Вугілля	72,5	73,3	71,3	56,0
2.2	Газ природний, млрд куб. м	57,4	53,4	49,7	40,0
2.3	Нафта (включаючи газовий конденсат)	9,3	4,8	3,9	2,9
2.4	Бензин моторний (в т.ч. з урахуванням обсягів роздрібного продажу через АЗС)	4,4	4,2	4,0	3,1
2.5	Газойлі (паливо дизельне моторне (в т.ч. з урахуванням обсягів роздрібного продажу АЗС)	6,1	6,3	6,2	5,3
2.6	Мазути топкові важкі	0,9	0,3	0,2	0,1

Статистичні дані у табл. 4 свідчать про погіршення індексів у 2014 р., порівняно з 2013 р., зокрема в добувній промисловості та розробленні кар'єрів порівняно з 2013 р., індекс промислової продукції зменшився на 10,7%, переробній – 9,3%, постачанні і розподіленні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря – 6,4%.

Щодо регіонального рівня слід відзначити, що спад промисловості в Україні відбувся переважно за рахунок падіння результатів промислового

виробництва на Донбасі, орієнтовно на 55–65%. Зокрема в Донецькій області «обвал» розпочався в липні 2014 р., а у Луганській – у січні-серпні 2014 р. [1; 7].

Оцінка статистичних даних свідчить, що в більшості областей [1; 7] суттєвого зменшення темпів промислового виробництва протягом 2014 р. не спостерігалось, за винятком Одеської та Кіровоградської областей. Так, в Одеській області вже з II кварталу 2014 р. почалася стагнація та поступове зниження індексу промисловості, в грудні 2014 р. він знизився нижче 100%. У Кіровоградській області спостерігалось падіння індексу промисловості зі 106,5% за підсумками перших 7 місяців 2014 р. до 100,8% за підсумками 2014 р. з майже щомісячним спадом індексу. Відзначимо, за підсумками січня-липня 2014 р. Кіровоградська область була третьою за темпами зростання промисловості після Тернопільської і Житомирської з результатом +6,5%, а за підсумками січня-квітня 2015 р. вона вже була третьою з кінця, після Донецької і Луганської обл., з результатом -23,2%.

Найвищі темпи росту промислового виробництва (тобто темпи зростання індексів) були зафіксовані у Вінницькій обл. у вересні-грудні 2014 р. і Тернопільській – у травні-серпні 2014 р. Позитивна динаміка зростання промислового виробництва спостерігається також у Закарпатській області, індекс промислового виробництва якої покращувався щомісяця з березня 2014 р. – з 92,5% у січні-лютому до 106,1% за підсумками 2014 р. [1; 7].

Показники споживання енергетичних матеріалів та продуктів переробки нафти (табл. 4) свідчать про поступове та суттєве зменшення загального використання енергоресурсів по Україні у 2014 р. порівняно з 2011–2013 рр., з року в рік воно мало стабільно спадну динаміку. Варто відзначити, що т.зв. «економія» енергоресурсів є позитивним фактором для економічної безпеки промисловості, адже зменшення енерговикористання вказує на суттєве зменшення виробництва промислової продукції практично за усіма видами діяльності за період 2011–2014 рр. [1].

Огляд проблем промисловості України показує, що окремими засобами забезпечення її економічної безпеки є: здійснення інноваційно-інвестиційної політики у промисловості; проведення глибоких структурних реформ промислової галузі на державному рівні.

3. Будівництво як вторинний сектор економіки України та капітальні інвестиції. Пріоритетними індикаторами забезпечення економічної безпеки будівельної галузі та капітальних інвестицій є темпи зростання інвестицій, виробничих потужностей (табл. 5); а також введення в експлуатацію житлових та соціально-культурних об'єктів будівництва (табл. 6).

За даними табл. 5, зменшення обсягу капітальних інвестицій безперечно негативно впливає на економічну безпеку та сталий розвиток галузей. Так, у 2014 р., порівняно з 2013 р. загальний обсяг капітального інвестування помітно зменшився, на 48308 млн грн, зменшення показника за рік становило 18,04%.

Негативні тенденції сфери капітального інвестування безпосередньо впливають і на інші показники. Перш за все це стосується будівництва. Переконаймося, чи існує залежність між показниками економічної безпеки в галузях будівництва та капітальних інвестицій (табл. 6)

Таблиця 5. Динаміка капітальних інвестицій 2011–2014 рр.*

Роки	Освоєно капітальних інвестицій			
	за рахунок усіх джерел фінансування, у фактичних цінах, млн грн	темп приросту капітальних інвестицій за рахунок усіх джерел до попереднього року, %	у т.ч. коштів Державного бюджету України	
			у фактичних цінах, млн грн	% до загального обсягу
2011	259932	х	18395	7,1
2012	293692	+12,98	17141	5,8
2013	267728	-8,84	6498	2,4
2014	219420	-18,04	2739	1,2

* розраховано автором за даними [1].

Таблиця 6. Динаміка виробництва будівельної продукції за основними її видами, % [1]

Вид будівництва	Грудень 2014 р. до грудня 2013 р.	2014/2013 рр.
Будівництво, усього	60,2	78,3
Будівлі, з них:	59,6	77,7
- житлові	77,8	101,8
- нежитлові	21,1	64,4
Інженерні споруди	60,9	78,9

Отже, у 2014 р. порівняно з 2013 р. будівництво скоротилось на 22,3%, у т.ч. нежитлових будівель – на 35,6%, що значно впливає на економічну безпеку галузі. Будівництво житлових будівель зросло на 1,8%, будівництво інженерних споруд зменшилося на 21,1%.

Стосовно введення в експлуатацію житла спостерігаємо дві закономірності:

- по-перше, прийняття в експлуатацію житла у міських поселеннях загалом по Україні у 2014 р. становить 6645 тис. кв. м загальної площі (найбільша частка належить Київській обл., на яку припадає 708 тис. кв. м загальної площі, що становить 10,65% загальної кількості введення в експлуатацію житла, та Івано-Франківській, Львівській та Одеській обл., котрим належать відповідно 7,87, 9,74 та 8,38% від загальної кількості введеного в експлуатацію житла). Поряд з цим прийняття в експлуатацію житла в сільській місцевості загалом по Україні у 2014 р. становить 3096 тис. кв. м загальної площі, тобто майже удвічі менше, ніж у містах (при цьому лівова частка припадає також на Київську обл., у 2014 р. – 1019 тис. кв. м загальної площі, або майже 33% від загальної кількості введення в експлуатацію житла в сільській місцевості);

- з іншого боку спостерігаємо спад динаміки прийняття в експлуатацію житла, як у міській, так і у сільській місцевості (табл. 7).

Відображена тенденція негативно позначається на економічній безпеці підприємництва галузі. Проте, на наше глибоке переконання, змінити ситуацію на більш позитивну можна через непрямий вплив на будівництво. Активна державна інноваційно-інвестиційна політика та структурні реформи могли б стати важливими засобами забезпечення економічної безпеки галузі.

Таблиця 7. Прийняття в експлуатацію житла у міських поселеннях та у сільській місцевості, 2011–2014 рр.*

Індикатор	Роки				Темп приросту, 2014/2013	Темп приросту, 2014/2011
	2011	2012	2013	2014		
	тис. кв. м загальної площі				%	
Міські поселення, усього по Україні	6965	7539	7672	6645	-13,39	-4,6
Сільська місцевість, усього по Україні	2445	3211	3545	3096	-12,67	+26,63

* розрахунки автора за даними [1].

Слід відзначити, що решта галузей економіки України мають низку пріоритетних галузевих особливостей забезпечення економічної безпеки підприємництва, проаналізувавши які, відмічаємо загальну картину впливу кожного елемента на систему економічної безпеки України (табл. 8), пропонуючи власний інноваційний погляд на проблематику забезпечення її у галузево-секторальному вимірі.

Як попередньо зазначалося, галузево-секторальний вимірник економічної безпеки є первинним, а регіональний – похідним від нього. Ось чому не вдається чітко розмежувати здавалось б різні напрями дослідження, оскільки галузева статистика є нераціональною у відображенні без регіонального рівня.

Регіональну проблему створює т.зв. динамічна урбанізація – процес зростання ролі міст, приміської території чи сільської урбанізованої території (т.зв. нових центрів економічного розвитку) у суспільстві. З огляду на це, доцільно розглянути вплив системних ризиків, породжених урбанізацією, зокрема, через призму основних засобів забезпечення економічної безпеки малих міст та урбанізованих агропромислових сіл, до яких відносимо:

1. Поява негативних соціально-демографічних тенденцій на мікрорівні. Так, 2014 р., порівняно з 2013 р., продемонстрував суттєве зменшення населення малих міст України – на 0,52% (що становить у абсолютному вимірі 10370,9 тис. осіб). Найбільші темпи зменшення кількості населення зафіксовано в 12 малих містах Сумської обл. (0,85%) та 13 малих містах Черкаської обл. (0,79%) [1].

Недосконалість системи охорони здоров'я по всій території України, особливо у сільській місцевості. Характерною особливістю несприятливої ситуації в малих містах та урбанізованих селах, за даними Всесвітньої організації здоров'я, станом на 2013 р. є зростання рівня смертності від серцево-судинних хвороб (67%), злоякісних новоутворень (14%), травм та отруєнь (6%), хвороб травної (4%) та респіраторної систем (3%) [6].

2. Загрози економічній безпеці з точки зору екології малих міст та урбанізованих агропромислових сіл.

Важливою умовою сталого регіонального розвитку є екологізація процесів виробництва, перехід системи господарського відтворення людства на принципи, які відповідають завданню збереження навколишнього середовища. На територіях, що прилягають до 10 малих міст Кіровоградської обл., розташовано аж 131 сміттєзвалище, при цьому станом на 1 січня 2014 р. у м. Світловодську лише на одному із них накопичено 577044 т відходів, які стають джерелом суттєвої екологічної небезпеки та соціальної напруги [3, 14].

Таблиця 8. Галузеві особливості системи економічної безпеки підприємництва окремих галузей*

№	Галузь економіки	Функціональні особливості безпеки	Основні засоби забезпечення безпеки	Особливості форм фінансування заходів	Пріоритетні індикатори безпеки
1	Транспорт	Конкурентоспроможність економіки; раціональна галузева структура та тип технологічного прогресу	Інноваційно-інвестиційна політика, структурні реформи	Створення надійного та економічно сприятливого інвестиційного клімату; закріплення процесу приватизації	Вантажо- та пасажиробіг; вартість перевезень; частка перевезень різними видами транспорту, в т.ч. з урахуванням перевезень миською електричкою
2	Торгівля та сфера споживчих послуг	Задоволення потреб у товарах і послугах за асортиментом, якістю та ціною	Удосконалення регуляторної політики, ліцензування, дозвільних процедур	Фінансування розвитку інституцій інфраструктури економічної безпеки	Структура роздрібного товарообігу, індекс споживчих цін, диференціація роздрібного товарообороту за регіонами та на субрегіональному рівні
3	Сфера управління	Сталий і раціональний розвиток держави, регіонів, галузей, первинної ланки економіки	Розвиток систем менеджменту якості; засоби інформаційно-роз'яснювального характеру	Цільове державне фінансування навчання та розвитку методичного забезпечення (зокрема у державному секторі)	Коефіцієнти порівняння витрат на управління з економічним та соціальним ефектом розвитку, з рівнем економічної безпеки бізнесу на різних рівнях управління та у галузево-територіальному аспекті
4	Соціальна сфера	Висока якість життя та трудового життя населення	Формування ресурсної бази розвитку наступних поколінь; соціальна та екологічна політика	Цільові програми на місцевому і центральному рівнях, кошти фондів міжнародної технічної фінансової допомоги	Обсяг споживання товарів і послуг на одну особу; індекс розвитку людського потенціалу, індекс інтелектуалізації капіталу; коефіцієнт життєздатності населення

* систематизовано та доопрацьовано за даними [2, 111; 11, 169–170].

3. Загрози економічній безпеці через призму ризиків енергетичної безпеки малих міст та урбанізованих агропромислових сел, що мають значний невикористований потенціал енергозбереження, зокрема, в житлово-комунальній сфері та енергопостачанні.

Як свідчать результати Третього рейтингу "Ukrainian Energy Index" (UEI) за 2013 р. [9], який був представлений 16 жовтня 2011 р. у м. Києві на Форумі з альтернативної енергетики та енергоефективності, лідерами рейтингу енергоефективності України за показником «енергоефективність від рівня ЄС» стали такі області: Закарпатська (64,3%), Чернігівська (63,8%), Вінницька (62,9%). Водночас спостерігається низький рівень обізнаності населення малих міст щодо проблем енергозбереження та ефективного використання ресурсів. Уповільнено впровадження проектів, пов'язаних з підтримкою заходів із підвищення енергоефективності у малих містах України.

Таким чином, дослідження основ забезпечення економічної безпеки в Україні відображає здебільшого спадну динаміку за рядом показників. Саме тому для забезпечення високого рівня економічної безпеки слід намагатися максимізувати кожен показник, що безпосередньо характеризує економічний розвиток та стабільність галузей (секторів) економіки і регіонів України. Також, у ході дослідження наголошено на необхідності вибору таких засобів забезпечення економічної безпеки як: здійснення інноваційно-інвестиційної політики; проведення глибоких структурних реформ галузей на державному рівні; удосконалення регуляторної політики, ліцензування, дозвільних процедур; розвиток систем якості менеджменту; соціальна та екологічна політика.

Висновки. Зростання традиційних та формування нових, іноді непередбачуваних загроз економічній безпеці галузей (секторів), регіонів, а також малих міст та урбанізованих сіл, актуалізує потребу в розробці нових стратегій соціально-економічного розвитку та підтримки їх реалізації на державному рівні. Основною метою таких стратегій мало б стати створення умов для підвищення рівня якості життя населення, зростання ділової активності, безпеки вітчизняного та іноземного інвестування, оскільки села, міста та області України мають потужний невикористований потенціал та значні можливості.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямку вважаємо пошук практичних переваг від підвищення показників економічної безпеки у розрізі кожної галузі, сектору, регіону, міста чи села. Кожен індикатор соціально-економічного розвитку має досягнути європейського рівня.

1. Багатогалузева статистична інформація // Державна служба статистики України // www.ukrstat.gov.ua.

2. *Васильців Т.Г.* Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384 с.

3. Економіка регіонів у 2015 році: нові реалії і можливості в умовах започаткованих реформ / За ред. Д.І. Олійник. – К.: НІСД, 2015. – 92 с.

4. *Єрмошенко М.М., Горячева К.С.* Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.

5. *Льїн Ю.В.* Модель інноваційного розвитку аграрних підприємств в умовах глобалізації // Інноваційна економіка АПК. – 2014. – №1. – С. 4–8.

6. Національна стратегія побудови нової системи охорони здоров'я в Україні на період 2015–2025 рр. // healthsag.org.ua.

7. Промисловість України у 2014–2015 роках // LiveJournal // pollotenchegg.livejournal.com.
8. Райтер Н.І. Вплив політичної ситуації на продовольчу безпеку України // Сучасні виклики продовольчої безпеки: Матеріали круглого столу (19 травня 2015 року, Львівський НАУ). – Львів, 2015. – С. 59–64.
9. Рейтинг енергоефективності України // energy-index.scm.com.ua.
10. Шабінський О.В. Територіальний рівень забезпечення системи економічної безпеки підприємств агросектора України // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. – 2014. – Вип. 150. – С. 314–323.
11. Юрків Н.Я. Операційні цілі стратегії зміцнення економічної безпеки базових видів економічної діяльності // Економічний вісник університету. – 2014. – Вип. 22, Ч. 2. – С. 167–174.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2015.